

Promootioiden historiaa Turussa

Topi Artukka

Turun akatemian aikaan

Yliopistojen järjestämien promootioiden historia ulottuu Euroopassa pitkälle keskiajalle saakka, sillä jo 1200-luvun Pariisissa ja Bolognassa väitelleitä kandidaatteja vihittiin maistereiksi. Eurooppalaisista yliopistoista oppiarvojen myöntöjuhla levisi Ruotsiin, jossa seremonia otettiin käyttöön ensin Uppsalan yliopistossa vuonna 1600 ja sitten Turun akatemiassa vuonna 1643. Promootiot olivat yliopiston tärkein yhteisöllinen juhla, jonka avulla paitsi kiinnitettiin oppineet osaksi akateemista yhteisöä, myös rakennettiin sisäistä hierarkiaa ja symboliikkaa.

Promootiot olivat aluksi maisteripromootioita, sillä maisterin arvo oli yliopistossa tohtorin arvoa tärkeämpi. Maisterin arvon saattoi saavuttaa vain promootiossa, ja sitä edelsi väitöskirja eli *pro gradu* -tutkielma, väitöstilaisuus sekä erillinen julkinen luento, *lectio praecursoria*. Tohtorin arvoon Turussa promovottiin ensimmäisen kerran 1781, kun lääketieteellinen tiedekunta järjesti oman promootionsa. Kaiken kaikkiaan vuosien 1640 ja 1827 välisenä aikana Turun akatemiassa järjestettiin 70 promootiota ja näistä tohtori-promootioita oli 18. Viimeisen kerran Turussa juhlistettiin maistereita kesällä 1827.

Julkiset juhlallisuudet olivat osa promootiota jo Turun akatemian aikaan ja monet kaupunkilaiset osallistuivat niihin kutsuvieraina. 1800-luvun alussa oli tyypillistä, että akatemiaan kuulumattomia kaupunkilaisia osallistui niin akatemiatalossa järjestetyn promootioaktin seuraamiseen kuin juhlallisuudet päättäneisiin tanssiaisiinkin. Myös promootioaktia seurannut jumalanpalvelus oli avoin kaupunkilaisille, kun taas akateeminen kulkue oli varattu pelkästään professoreille ja promovoitaville.

Promootio oli tärkeä seremonia Turun akatemialle, mutta sillä oli merkitystä myös laajemmalle kaupunkiyhteisölle. Promootion avulla yliopisto näyttäytyi muulle yhteiskunnalle, ja tätä näkymää korostettiin erilaisin näyttävin symbolein, vaattein ja äänin.

Myös puheet, musiikki ja runous olivat tärkeitä juhlan elementtejä. Promootion alkamisesta oli tyypillistä ilmoittaa esimerkiksi kunnialaukauksin, joiden jyllinä kertoi koko kaupungille akatemian olemassaolosta. Monet näistä perinteistä ja seremoniallisista tavoista jatkuivat ensin Helsinkiin siirtyneessä yliopistossa ja myöhemmin uusissa suomalaisissa yliopistoissa.

Turun akatemian perinteitä jatkoi Helsingin yliopisto, mutta monet vanhoista käytänteistä otettiin käyttöön myöhemmin uudestaan myös Turun yliopistossa. Käsittelen tässä katsauksessa Turun yliopistossa järjestettyjen promootioiden historiaa ja käytänteitä sekä pohdin niiden suhdetta Turun akatemian aikaisiin tapoihin.

Turun yliopiston ensimmäinen promootio

Akateemiset juhlat palasivat Turkuun Suomen itsenäistymisen jälkeen, kun kaupunkiin perustettiin sekä Åbo Akademi (1918) että Turun yliopisto (1920). Nuorelle, kansallista itsetuntoa etsivälle ja tuoreen sisällissodan haavoja paikkaavalle valtiolle yliopistollisista instituutioista tuli tärkeitä kansallisen ylpeyden aiheita. Yliopistoja tuettiin monin eri tavoin, ja niiden järjestämät tapahtumat saivat paljon tilaa lehdistössä, vaikka yliopiston ovet aukesivat vielä harvoille suomalaisille.

Nuoren kansakunnan uudet yliopistot ulottivat juurensa Turun akatemian aikaan ja hakivat sieltä pohjan omille traditioilleen. Promootiojuhla oli keskeisin näistä historiallisista akateemisista juhlista, jotka palasivat kaupunkiin sadan vuoden tauon jälkeen. Turun yliopiston ensimmäinen promootio, aikakauden kielenkäytössä *promotionsi*, järjestettiin taloudellisen myötätuulen pullistamin purjein toukokuussa 1927. Promootio oli osa yliopiston suurta vihkiäisjuhlaa, joka oli yliopiston ensimmäisinä vuosina jäänyt pitämättä. Näin yliopiston ensimmäinen promootio sai osakseen vielä tavanomaistakin suuremman huomion.

Promootion ensimmäisenä päivänä järjestettiin seppelensitojaiset ja sitä seuranneet juhlat. Varsinainen akti alkoi Snellmanin päivänä 12.5. promovoitavien ja yliopiston professoreiden muodostamalla juhlakulkueella, joka lähti Kauppatorin laidalla sijainneesta yliopistorakennus Phoenixista. Kulkueen päätepisteenä oli vanha Akatemiatalo, jonne oli kokoontunut valmiiksi joukko kutsuvieraita maan hallituksesta ja diplomaattikunnasta alkaen. Promovoitavana oli yliopiston kahdesta tiedekunnasta, humanistisesta ja luonnontieteellisestä, yhteensä 29 filosofian kandidaattia ja kuusi lisensiaattia. Promootion myötä heistä tuli maistereita ja tohtoreita. Kunniatohtorin arvon sai yliopiston ensimmäinen kansleri J. R. Danielson-Kalmari.

Ensimmäinen promootio oli sekä maisteri- että tohtoripromootio, kuten Helsingin yliopistossa oli tavanmukaista jo keisariaikana. Vanhoihin Turun akatemian aikaisiin perinteisiin nojaten maisterit saivat seppeleet ja sormukset, tohtori taas tohtorinhatun ja miekan. Hattu symboloi ajatuksen ja tutkimuksen vapautta ja miekka henkistä terävyyttä. Molempien arvon tieteellisessä yhteisössä varmisti valtakirja eli diplomi, jolla seremoniallinen merkitys tunnustettiin.

Tilaisuuden tieteellistä ja historiallista luonnetta korosti juhlallinen puheosuus. Maisteri- ja tohtoriprimukset antoivat vastineen heille esitettyihin tieteellisiin kysymyksiin ja ultimusmaisteri ja -tohtori pitivät puheet kunniavieraille. Tilaisuutta ylevöitti V. A. Koskenniemen runoon *Planeettain laulu* sovitettu kantaatti, jonka oli promootiota varten säveltänyt Leevi Madetoja. Varsinaista promootiorunoa ei enää julkistettu, kuten akatemian aikaan, mutta kantaatin voi nähdä symbolisena kädenojennuksena aiemmille traditioille.

Akatemiatalosta yliopistollinen juhlaväki siirtyi Tuomiokirkkoon, jossa järjestettiin jumalanpalvelus yliopiston virallisen vihkimisen yhteydessä. Yliopisto loi näin seremoniallisen siteen luterilaisen kirkon kanssa, kuten se oli tehnyt vuosisatoja aikaisemmin. Varsinainen promootioakti päättyi sinfoniakonserttiin Akatemiatalossa ja sen jälkeiseen juhlaillalliseen Palokunnantalolla. Seuraavana päivänä, Flooran päivänä, järjestettiin vielä kaksi konserttia sekä promootio- ja vihkiäistanssit Palokunnantalolla. Promootio päättyi 14.5. pidettyyn juhlapurjehdukseen Airistolle, jonka yhteydessä gratistille eli juhlamenojen ohjaajalle järjestettiin karonkka Pikku-Pukin saarella Ruissalon edustalla.

Näin Turun yliopiston promootiokäytäntö oli saanut kaavan, jonka antamaa mallia tulevien vuosien juhlallisuudet ovat mukailleet. Historiaansa nojannut promootiokäytäntö ei kuitenkaan kivettynyt niille sijoilleen, vaan myöhemmät sukupolvet ja vuosikymmenet ovat uudistaneet hienovaraisesti vuoden 1927 promootion käytänteitä.

Sodan jälkeiset juhlallisuudet

Turun yliopiston toiminta jatkui lyhyitä keskeytyksiä lukuun ottamatta läpi toisen maailmansodan, ja sodan jälkeen opiskelijamäärät lähtivät kasvuun hyvin nopeasti. Ensimmäinen sodan jälkeinen promootio vietettiin Turun yliopistossa kuitenkin vasta vuonna 1955. Tällöin tohtorin arvoja jaettiin kaikissa yliopiston kolmessa tiedekunnassa: humanistisessa, matemaattis-luonnontieteellisessä ja lääketieteellisessä. Tilaisuudessa vihittiin 13 kunniatohtoria, 12 tohtoria ja 75 maisteria.

Turku toimi näyttämönä suurille juhlille vuonna 1970, kun yliopisto järjesti puolivuosittaisen matkansa kunniaksi juhlapromootion. Se muodostui miekanhiojaisista, aktista, jumalanpalveluksesta, illallisista ja kolmannen päivän ohjelmasta, joka sisälsi matkan Naantaliin ja teatterinäytöksen Turussa. Promootio oli Turun yliopiston akateemisen vuoden 1970 seremoniallinen huipennus, joka piti sisällään monenlaista ohjelmaa. Yliopiston piirissä järjestettiin erilaisia tieteellisiä juhlaseminaareja sekä kokouksia, näyttelyitä, teatteriesityksiä ja patsaiden paljastuksia. Samaan vuoteen mahtui toinen Turun yliopistossa vietetty promootio, kun vuodesta 1931 asti yliopiston Savo-Karjalaisen osakunnan suojissa toiminut kulinaarinen tiedekunta promovoi tohtoreitaan.

Yliopiston promootiojuhlat saivat huomiota osakseen myös ylimmältä valtionjohdolta, kun tasavallan presidentti Urho Kekkonen osallistui tapahtumaan juhlavieraana. Kunniavierailuja olivat tehneet jo Kekkosta edeltävät presidentit puolisoineen, ja monet presidentit ovat sittemmin saaneet yliopistolta kunniatohtorin arvon. Ensimmäisenä sen

sai vuonna 1965 juuri Kekkonen, joka vihittiin kunniatohtoriksi Turun yliopistossa yhteensä kolme kertaa.

Yliopistosta valmistuneilla oli korostunut merkitys ja asema yhteiskunnassa, eikä akateemista työttömyyttä juuri tunnettu. Maistereiksi ja tohtoreiksi valmistuneita oli nykykatsannosta tarkasteltuna edelleen vähän, vaikka määrät olivat kasvamassa. Promootiotakaan ei järjestetty 1960- ja 1970-luvulla kuin kahdesti vuosikymmenessä, mikä kuvastaa tarvetta myöntää oppiarvoja. Tokikaan kaikki yliopistosta valmistuneet eivät tuolloinkaan halunneet osallistua promootioihin.

Promootiot valtiollisessa Turun yliopistossa

Yliopiston valtiollistaminen vuonna 1974 ei heikentänyt promootioiden asemaa akateemisessa yhteisössä, kuten ei myöskään 1970–1980-luvuilla vallalla ollut, jossain määrin nihkeä suhtautuminen näyttäviä, perinteisiä juhlallisuuksia kohtaan. Ensimmäiset valtiollisen yliopiston promootiot järjestettiin vuonna 1977 ja myöhemmin 1980-luvulla kolme kertaa.

Yhteiskunnalliset muutokset näkyivät kuitenkin promootioiden järjestelyissä. Opiskelijoiden määrän voimakkaan kasvun seurauksena maisteripromootioita ei kyetty enää järjestämään. Viimeiset kandidaatit vihittiin maistereiksi filosofisten tiedekuntien promootiossa 1977, minkä jälkeen Turun yliopistossa on promovoitu, vuoden 2012 Turun kauppakorkeakoulun maisteripromootiota lukuun ottamatta, vain tohtoreita ja kunnia-tohtoreita. Samalla katkesi, tai ainakin taukosi, yksi näkyvimmistä siteistä Turun akatemian promootioihin, jotka olivat ennen kaikkea maisteripromootioita.

Uudella linjauksella oli vaikutusta myös promootioiden ohjelmaan, sillä maisterivihkiäisten poistumisen myötä katosi satojen vuosien seppelöintiperinne. Jäljelle jäi tohtoreiden miekkojen hiojaiset, joita oli harjoitettu tohtoripromootioissa jo 1960- ja 1970-luvulla. Tätä perinnettä haluttiin vahvistaa, jotta promootiossa olisi ohjelmaa myös varsinaista aktia edeltävänä päivänä. Ylioppilaiden virkapukuun kuului aikoinaan, saksalaisen perinteen innoittamana, miekat, joten miekanhiojaisilla pyrittiin myös rakentamaan symbolista siltaa Turun akatemian aikaan. Turun yliopistossa tohtoreille oli jaettu miekkoja jo ensimmäisestä, vuoden 1927 promootiosta lähtien, mutta silloin niitä ei vielä symbolisesti hiottu.

Korkeakoulutettujen ja uusien tohtoreiden määrän kasvu on lisännyt promootioiden järjestämisen tarvetta viime vuosikymmeninä. Promovoituja tohtoreita onkin juhlistettu 1980-luvulta lähtien yhä useammin. Tahti on 2000-luvulla entisestään kiihtynyt, kun Turun yliopistosta tohtoriksi valmistuneiden määrä on kasvanut samaan aikaan kun juhlien on haluttu pysyvän hallittavan kokoisina. Tiheimmin järjestetyt promootiot ovat pitäneet promovoitavien määrän noin 150 henkilössä yhtä promootiotilaisuutta kohden. Näin mahdollisimman moni halukas on päässyt osallistumaan juhlaan ilman, että osallistujamäärä olisi paisunut hallitsemattomaksi.

Vastuu Turun yliopiston promootioiden toteuttamisesta on annettu joko yksittäisille tiedekunnille tai yliopistolle, joka on vastannut järjestelyistä kaikkien tiedekuntien puolesta. Poikkeus sääntöön nähtiin vuonna 1990, kun Turun yliopisto järjesti yhteisen kunniatohtoripromootion Åbo Akademin ja Turun kauppakorkeakoulun kanssa. Syynä tähän oli Turun akatemian perustamisen 350-vuotisjuhlavuosi, jonka innostamana Turun kaupunki esitti yliopistoille yhteisiä, nimenomaan Turussa pidettäviä juhlallisuuksia. Kunniatohtoreiden promovoinnin ohella Turussa järjestettiin erilaisia juhlatilaisuuksia sekä näyttävä historiallinen kulkue, joka simuloi Turun akatemian perustamiskulkuetta.

Juhlavuodet ja niiden luoma historiallis-retorinen noja ovat tarjonneet oivan tilaisuuden promootioiden järjestämiselle. Yliopiston ensimmäisestä promootiosta vuonna 1927 muodostui samalla yliopiston vihkiäistilaisuus ja sadan vuoden takaisesta Turun akatemian viimeisestä promootiosta muistuttava juhla. Tasavuotisia juhlistettiin yliopiston kaikkien tiedekuntien promootiolla myös esimerkiksi vuosina 1970 ja 1995. Juhlallista ajoitusta hyödynsi niin ikään lääketieteellinen tiedekunta vuonna 1993, kun se yhdisti promootion ja tiedekunnan perustamisen 50-vuotisjuhlallisuudet. Tasavuotisjuhlallisuuksien ja promootioiden yhdistäminen kuvastaakin juuri promootioiden merkitystä paitsi oppineisuuden ja sivistyksen alleviivaajana myös ylimpänä osoituksena akateemisen maailman juhlallisuudesta ja seremoniallisuudesta. Samanlaista tasavuotisjuhlien ja promootioiden yhdistämistä hyödynsi myös Turun akademia, joka esimerkiksi promovoi teologian maistereita reformaation 300-vuotisjuhlavuonna 1817.

Vakiintuneita perinteitä ja muutoksen tuulia

Promootioiden ohjelmallinen runko on Turun yliopistossa noudattanut historiallisia käytänteitä ja niistä muodostettuja moderneja perinteitä sadan vuoden ajan. Kaiken keskiössä on edelleen promootioakti, tieteen juhla ja akateeminen siirtymäriitti. Turun akatemian perinteiden jatkumoa ovat myös kaupunkilaisille suunnattu näyttävä kulkue ja jumalanpalvelus Tuomiokirkossa. Myös juhlaillan päättävien illallisten historia ulottuu satojen vuosien taakse samoin kuin maljapuuhien, akateemisten tunnusten ja symbolien historia.

Juhlavista perinteistä huolimatta promootio ei ole jäänyt liikkumattomaksi siirtolohkareeksi Turun yliopistossa, vaan ajan saatossa perinteistä ja käytännöistä on osattu myös luopua. Vuoden 1977 promootion jälkeen katosivat seppelöinnit ja maisterit ja vuoden 1986 promootiossa naisille osoitettu juhlapuhe. Syyksi ilmoitettiin ohjelman tiivistäminen, mutta tosiasiallisesti kyse oli vanhentuneesta perinteestä, josta haluttiin luopua sen sijaan, että rinnalle olisi otettu myös miehille suunnattu ylevöittävä puhe. Promootion perinteinen päätöspurjehdus järjestettiin viimeksi vuonna 2015, minkä jälkeen juhlallisuudet ovat rajautuneet kaksipäiväisiksi. Pois ovat jääneet myös primusten ja ultimusten valinnat sekä promoottorin ja seppelensitojattaren kanto kultatuolissa. Menestyneiden yksilöiden sijaan huomiota on pyritty kohdistamaan oppineiden yhteisöön.

Promootiolla on edelleen keskeinen merkitys oppineen yhteisön, tieteellisten saavutusten ja ylipäänsä tieteen juhlistamisessa. Se on tarkoituksella näkyvä ja kuuluva niin omassa lähiyhteisössään kuin laajemmankin kaupunkiyhteisön suuntaan. Traditionaalisesti vankat ja ajassa muuttuvat käytänteet ovat todennäköisesti olleet tae sille, että tohtoreita edelleen juhlistetaan satavuotiaassa yliopistossamme. Akateemiset perinteet ovat arvokkaimmillaan juuri silloin, kun ne ovat kiinni omassa ajassaan ja yhteisönsä arvoissa säilyttäen samalla omaleimaiset, usein historialliset piirteensä.

Topi Artukka
FT, tutkija
Suomen historia, Turun yliopisto
topart [apud] utu.fi

Turun yliopistossa järjestetyt promootiot

1927 Tiedekuntien yhteinen maisteri- ja tohtoripromootio
1955 Yhteinen maisteri- ja tohtoripromootio
1960 Filosofisten tiedekuntien maisteri- ja tohtoripromootio
1962 Oikeustieteellisen tiedekunnan kunniatohtoripromootio
1965 Filosofisten tiedekuntien maisteri- ja tohtoripromootio
1970 Yhteinen tohtoripromootio
1973 Oikeustieteellisen tiedekunnan kunniatohtoripromootio
1975 Lääketieteellisen tiedekunnan kunniatohtoripromootio
1977 Filosofisten tiedekuntien maisteri- ja tohtoripromootio
1977 Yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan kunniatohtoripromootio
1980 Yhteinen tohtoripromootio
1982 Lääketieteellisen tiedekunnan kunniatohtoripromootio
1986 Yhteinen tohtoripromootio
1986 Oikeustieteellisen tiedekunnan kunniatohtoripromootio
1987 Lääketieteellisen tiedekunnan kunniatohtoripromootio
1990 Turun yliopiston, Åbo Akademin ja Turun kauppakorkeakoulun kunniatohtoripromootio
1993 Lääketieteellisen tiedekunnan tohtoripromootio
1995 Yhteinen tohtoripromootio
2000 Yhteinen tohtoripromootio
2003 Yhteinen tohtoripromootio
2006 Yhteinen tohtoripromootio
2009 Yhteinen tohtoripromootio
2010 Turun kauppakorkeakoulun tohtoripromootio
2011 Yhteinen tohtoripromootio
2012 Turun kauppakorkeakoulun maisteripromootio
2013 Yhteinen tohtoripromootio
2015 Yhteinen tohtoripromootio
2016 Turun kauppakorkeakoulun tohtoripromootio
2017 Yhteinen tohtoripromootio
2021 Turun yliopiston kunniatohtoripromootio

Kirjallisuus

Halonen, Tero, ”Ylentämisen ja yleveyden juhlaa”, *Promootio akateemisena juhlana*, Johanna Ilmakunnas (toim.), SKS, Helsinki, 2010.

Huumo, Tuomas *et al.* (toim.), *Turun yliopiston tohtoripromootio 2000. Degree Ceremonies of the University of Turku*, Turun yliopisto, Turku, 2001.

Ikola, Sicke (toim.), *Turun yliopiston 60-vuotisjuhla ja promootio 15.–17. toukokuuta 1980*, Turun yliopisto, Turku, 1983.

Jäntere, Kaarlo & Arvo Viklund (toim.), *Turun yliopiston vihkimäjuhla ja ensimmäiset promootiot toukokuussa 1927*, Turun yliopisto, Turku, 1928.

Koivisto, Soili, Pirjo Somerkoski & Kaarina Sorri (toim.), *Suomen korkeakoululaitos 350 vuotta. Juhlavuoden tapahtumat Turussa. Högskoleväsendet i Finland 350 år. Jubileumsåret evenemang i Åbo*, Turun yliopisto & Turun kauppakorkeakoulu, Turku, 1992.

Koivisto, Soili & Pirjo Somerkoski (toim.), *Turun yliopiston tohtoripromootiot 22.–24. toukokuuta 1986*, Turun yliopisto, Turku, 1988.

Melander, Toini, ”Promootioista Turun vanhassa akatemiassa”, *Turun historiallinen arkisto II: Turun sivistyshistoriaa*, Turun historiallinen yhdistys, Turku, 1927.

Raimo, Ilkka & Jarmo Pyysalo (toim.), *Turun yliopiston promootio 1977*, Turun yliopisto, Turku, 1980.

Rossi, Leena, *Perinteitä ja persoonia. Juhlakirja Turun yliopiston täyttäessä 75 vuotta*, Turun yliopisto, Turku, 1995.

Sokura, Tytti & Jaana Fieandt (toim.), *Turun yliopiston tohtoripromootio 21.–23.5.2009*, Turun yliopisto, Turku, 2009.

Tanner, Kerttu (toim.), *Turun yliopiston juhla ja promootiot keväällä 1955*, Turun yliopisto, Turku, 1956.

Vainikainen, Tuula & Soili Koivisto (toim.), *Turun yliopiston promootiokirja 1995*, Turun yliopisto, Turku, 1996.